

Mentőöv a halott éjszakában

Kontra Ferenc: *A fiú*

L'Harmattan Kiadó, 2023

Egy évszázad nem mindennapi valósága bújik meg Kontra Ferenc legújabb kötetének novellái mögött. A témák egy része (a határon túliként megélt diákkor, az egyetemi évek, a katonaság) felbukkant már a korábbi műveiben is, ám az emlékezet homályából újabb és újabb epizódok kerültek felszínre – új szempontok figyelembevételére készítetve az alkotót. A Kontra Ferenc által megírt történeteknek ugyanis nyilvánvalóan van valóságalapjuk. A vele élő emlékekből formálódik a novellák cselekménye.

Persze már a műfaji meghatározás sem feltétlenül pontos. Ezek az alkotások ugyanis szervesen kötődnek egymáshoz, és az olvasónak az az érzése támad, mintha egy – a regényesség határát súroló, családtörténetet feldolgozó – novellafüzér egymásba kapcsolható epizódjai elevenednének meg a kötet lapjain.

A címadó mű egy árván maradt kisgyerek életének azon lélektani pillanatát örökíti meg, amikor eldől (eldönti), hogy sorsának további alakítását nem bízza, nem bízhatja másokra. Az édesanyját elvesztő, édesapját sosem ismerő fiú azzal kénytelen szembesülni, hogy voltaképpen senkinek sem kell, senkinek sincs rá szüksége. A környéken lakók a tanyavilág iskolájának tanárához irányították, aki szintén nem vállalta a gondozását. S bár az utolsó pillanatban úgy tűnik, hogy a saját kényelmi életét felforgatni nem akaró, agglegényként élő tanár esetleg meggondolja magát, és mégis befogadná a gyermeket, de addigra a fiúban már tisztázódik, mi a különbség a szeretet és a rideg, kényszerű együttélés között.

Az első ciklus további két írása ennek a fiúnak a sorsát követi nyomon, ám közben

bepillantást enged más életpillanatokba is. Az árvaházban nevelkedő gyermekekre szemet vet egy házaspár, akik elveszítették saját – hasonló korú – gyermeküket. Már a kiválasztás is megalázó. Vásári portékaként szemlélik az intézeti gondozásba vett srácokat. Ráadásul első körben csak próbaidőre veszik magukhoz, ami eleve egyfajta megfelelési kényszert vált ki a jobb életben reménykedő fiúban. Aztán hamar rá kell döbennie, hogy nem rá van szükség. Ő csak egy pótlás. Szerepet kellene játszania. A meghalt gyermek szerepét. Hiába a látszólagos szeretet, a figyelem, idegennek és megalázottnak érezte magát. Mert nem önmagáért szeretik. „Meggondták neki, kik legyenek a barátai. Közben a halott fiú ruháit kellett hordania, már alig várta, hogy kinője őket, hogy végre ő válasszon újakat. Megszabaduljon az átkozott elvárástól.” A szakítást kiváltó okot az a pillanat teremti meg, amikor a fiú rádöbben: a két szülő – elsősorban az anya – a saját gyermekét sem szerette igazán. Mert nem is ismerte. Álmodott magának egy tökéletesre fazonírozott lurkót, aki csak a fantáziájában létezett.

Az önmagáért bátran kiálló fiú felkelti a családot épp vendégül látó házigazda figyelmét, aki nyomban kijelenti: „éppen egy ilyen talpraesett gyereket szerettem volna mindig. ... Nálam kezdődhetne az új életed. Mostantól lenne két születésnapod. Megünnepelnénk külön a mai napot is, amikor idekerültél.” A novella zárása így lesz egy új történet kezdete.

A harmadik mű egy tökéletesen felépített lélektani dráma, amelynek a tragikumát tovább fokozza a szerző azzal, hogy becsempész egy testvért – a befogadó

család színésznek készülő gyermekét. A fiú kettejük együttléte során szembesül az-
zal, hogy a kirekesztettségnek is számtalan árnyalata van.

S van ennek a műnek egy távolabbra mutató eleme is. Amikor a színésznek készülő ifjú a frissen szerzett testvérnek az apáról és a várakozásról beszél. „Apám és a vonatok valahogy mindig elkerülték egymást. Emlékszem, hányszor történt meg, hogy csak álltam a peronon egyedül...”

Ugyanez ismétlődik sok évtizeddel később egy másik fiú történetében. Az érintett novella a kötet zárószakaszában kapott helyet. A címe is árulkodó: *Apám és a vonatok*. A hadseregből hazaengedett fiatal sem várja az apja az állomáson. Csak az iskolai gondnokot küldte ki elé. Itt is egy katartikus történet bontakozik ki. A fiúra és katonatárs kísérőjére mégis rátalálnak a szeretet hullámai. Előbb akkor, amikor tesznek egy kitérőt, és a társként mellé vezényelt srác családját meglátogatják. Másodszor pedig akkor, amikor az állomáson egymástól elbúcsúznak. „Kikönyökölt az ablakon. Feltűnt, hogy nincs órája. Persze, mondta is, hogy a múlt héten ellopták a kaszárnyában. A vonat rándult egyet. Lecsatoltam a kezemről az enyémet. Azt, amelyik olyan hangosan ketyegett. Már lassan siklani kezdett a szerelvénnyel. Felnyújtottam neki a karórát. A tenyerébe fogta. Indult a vonat. Úgy integetett, ökölbe szorított kezével, hogy a kilógó szíjat lengette a szél. Így köszönt el tőlem. A tenyerében a múltó idővel.”

Az időt megszemélyesítő óra is visszatevő motívum egyébként Kontra Ferencnél, hiszen már a *Hasonmás* című darabban is feltűnik egy svájci zsebóra – a nagyapától örökölt egyetlen konkrét családi hagyatéka.

Az *Apám és a vonatok* című írás viszont már abba a történetcsomagba tartozik, amely erősen személyes hangvételű, hiszen a szerző saját életének egy-egy epizódját vetíti elé. Ezekben már a fiú az elbeszélő, az ő szemüvegén keresztül követhetjük nyomon az eseményeket.

Előbb az iskolásévek nyári szüneteinek élményei kerülnek fókuszba. A novellák címében évszámok utalnak az idő múlására.

Az egyik műben a nagybácsinál töltött vakációs hetek életre tanító motívumai elevenednek fel. A nagylányoskodó (tűzoltókkal kacérokodó) unokanővér szárnyai alatt sok mindenbe beleszóp. Vannak kirándulások, bulik, a kettesben töltött időben pedig a kor divatos zenéivel és a magánéleti titkokkal is megismerkedik.

Egy másik írás a testvérvárás furcsán megélt pillanatairól szól, ahol ismét az apa szerepe kap különös hangsúlyt. A következő pedig a Holdra szállás időszakának gyermekvilágát mutatja be egy sajátos stílusú kamaszodó fenegyerek (Ruin) közép-pontba állításával. S miközben a világ az úrutazás híreit figyelte, s a gyerekek maguk is eljátszották a Holdra lépés pillanatait, nemcsak az emberiség történetében történik nagy lépés, hanem Ruin is dönt a jövőjéről.

Itt jegyzem meg, hogy Kontra Ferenc novelláiban a szereplők többsége nincs neve-sítve – bár a családi legendárium valószínűleg pontosan be tudja azonosítani őket –, ám néhány esetben mégis kivételt tesz. És éppen a kivétel miatt vetődik fel az az érzés az olvasóban, hogy ezek valóban konkrét, létező személyek. Ilyen lehet Ruin is. És egy korábbi történetből Szősz, az unokanővér, Hajnalka, az egyetemi évekből ismert diáklány, valamint a zárófejezet már említett darabjában szereplő katonatárs is, akinek a nevét csak a mű utolsó szakaszában írja le a szerző.

A gyűjtemény harmadik szakasza dramaturgiailag talán kevésbé egységes. A történetek közötti összetartó erőt valószínűleg csak a mesélőként jelenlevő fiú jelenti. Ugyanakkor szélesebb spektrumot nyit a környezetre. Megjelenik a bolondként nyilvántartott nagymama, a mindenkit behálózni akaró és mindenkire rátelepedni próbáló falusi postáskisasszony figurája, a családtörténeti múltat kutató édesapa, a határon túlról érkező diákok „jugógyerekként” nyilvántartó pécsi latintanár.

De kapunk sajátos képet az unalmas kisvárosi létről is, ahol a szórakozás alapja a kocsmá és a pletyka. És persze a mozi. Talán az sem véletlen, hogy az egyik mű címe (*Az utolsó mozielőadás*) megegyezik Peter Bogdanovich 1971-ben készült filmjének a címével. A történetekben persze megjelennek a szexre éhes, kíváncsiskodó-leselkedő kamaszok, de feltűnik az egyetemista lét apró nüanszai is – köztük egy majdnem-szerelem története –, amelynek legfontosabb mondanivalóját a saját életét irányítani képtelen Hajnalka fogalmazza meg, amikor kimondja: „az emberek nagyon kegyetlenek”.

Több darabban is súllyal van jelen a jövőről való döntés – a választás és változtatás – kérdése: a kényszerűség, a lelkiismeret és a megfelelni akarás gyötrődést és vívódást eredményező mögöttes tartalmi, amikor végleg búcsút kell venni az álmoktól és az illúzióktól. Mindezt tetézi a kisszerűségből és tespedtségből való elvágyódás, a környezet feledékenysége, az amnéziás jelen.

A záró fejezetet katonatörténetek vezetik fel. Ezek közül is a legdrámaibb a már emlegetett *Apám és a vonatok*, amelyben a hazatérés, a megérkezés, a szeretet megélésének vágya fogalmazódik meg rendkívül plasztikusan.

Fontos kérdésekre világít rá a békefenntartóként működő katona esete is, aki – miután rálát az események mögöttes tartalmára – immár különbséget tud tenni az őslakosok és a magukat hazafiként aposztrofáló megszállók között (*A prédák megfigyelése*). A moralitás, a lelkiismeret tisztasága áll a *Határ folyó* című darab középpontjában, ahol a folyón úszó farönkbe kapaszkodó nő válik a kiegészített katonák prédájává.

Kontra Ferenc szereti egymásra építeni a novelláit. A kötet zárószakasza azonban már nem továbbépítést, hanem valamiféle „lekerekítést” sugall. Eltűnik a mesélő, s már a központi szereplők sem férfiak, hanem nők. Ugyanakkor azonban egyfajta

visszatekintés tanúi lehetünk, hiszen a *Hat vendég* című írás főhőse az öröklött házában a szép emlékü múltat próbálja visszarendezni, ám amikor már jövőt is építene, s megfogalmazódik benne, hogy egy fiút örökbe fogad, feleled a múlt sötét oldala, és minden összedől.

A kilátástalanság, a jövőtlenség áll a *Karakergyilkosság* című írás középpontjában is. A mély depresszióba zuhanó – valamikor színházi mindeneként tevékenykedő – nő, akit pénzügyi visszaéléssel vádoltak meg (és mindenféle dolgokat pletykáltak róla), hiába nyeri meg a pert, a normális életbe már nem talál vissza. Az egyetlen kapaszkodót a szomszédból felszűrődő zene jelenti számára, egy diáklány Händel-darabokat játszik. De a jövőtlenség, a kilátástalanság olyan erővel jelenik meg a mindennapjaiban, hogy örökségét elkezd megsemmisíteni, könyvtárának darabjait éjszakánként a köztéri kukákba hurcolja, mert úgy érzi, nincs miért megtartani, és nincs kinek továbbadni. Ugyanez a komorság csendül ki a halálra készülő házaspár történetéből (*A fjordokon*), ahol a férj egy utolsó hajóútra viszi a végnapjait élő, sugárfertőzött feleségét.

Egy szokatlan időutazás részesévé válik az olvasó Kontra Ferenc önéletrajzi ihletésű novellagyűjteményében. Lélektani elemeket előtérbe helyező, életségű történetek ezek, amelyeknek mindegyike egyszerre több aspektusból, más-más nézőpontból világít rá a dolgokra.

A művekben folyton jelen van a zene, de a képzőművészet és az irodalom klasszikusai is felbukkannak. Hol Csajkovszkij, hol a Pink Floyd, esetleg olasz slágerek adnak aláfestést egy sajátos korszak, egy különleges világ pontosabb megértéséhez.

A halálról, az ismétlődő végzettségéről beszél több műben is, de mindig az élet kapja a hangsúlyt. „A könyv mentőöv” – írja Kontra Ferenc a kötetzáró novellában. Köszönjük, hogy belekapaszkodhatunk.

Oláh András

OLÁH ANDRÁS (1959) költő, drámaíró. Mátészalkán él. Legutóbbi kötete: *Fagypon alatt* (2020).